

НАПРЯМИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ У СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ СІМ'Ї

©К. І. Дорикевич

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Резюме: обґрунтовано напрями фармацевтичної профілактики у системі планування сім'ї. Опрацьовано комплекс фармацевтичної профілактики при застосуванні гормональних контрацептивів з урахуванням рекомендацій ВООЗ, даних доказової медицини і результатів експертних досліджень.

Ключові слова: фармацевтична профілактика, планування сім'ї, репродуктивне здоров'я, гормональні контрацептиви.

Повідомлення 1. Гормональна контрацепція

Вступ. В Україні реалізується Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року [3], завданнями якої в тому числі є покращення доступу населення до лікарських засобів та інформаційної складової щодо їх належного використання. Важливою є роль провізора у даному напрямку [1].

За визначенням Г. Ю. Яцкової та Б. Л. Парновського, *фармацевтична профілактика* є комплексом заходів, спрямованим на збереження і зміцнення здоров'я, покращення якості життя, попередження виникнення захворювань, а також негативних і небажаних наслідків фармакотерапії [13]. За визначенням ВООЗ, *планування сім'ї* досягається шляхом лікування безпліддя та використання методів контрацепції [20]. *Репродуктивне здоров'я* включає право жінок і чоловіків на інформацію та доступ до безпечних, ефективних, прийнятних методів контрацепції.

Метою роботи було визначення напрямів фармацевтичної профілактики щодо забезпе-

чення планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я населення в Україні.

Об'єктами дослідження була інформація про лікарські засоби для контрацепції, попередження ускладнень вагітності, профілактики та лікування безпліддя.

Методи дослідження: методи системного аналізу.

Результати й обговорення. Інтеграція вищенаведених понять визначає *напрями фармацевтичної профілактики* (роль провізора) щодо забезпечення планування сім'ї при використанні лікарських засобів для:

- 1) контрацепції;
- 2) профілактики та лікування безпліддя;
- 3) профілактики ускладнень вагітності.

Фармацевтичні аспекти взаємопов'язаних проблем гормональної контрацепції та якості життя жінок системно розглянуті у наших публікаціях за 2012 р. [5, 6].

У даному повідомленні нами опрацьований і представлений приклад комплексної фармацевтичної профілактики при застосуванні гормональних контрацептивів (табл. 1). Використову-

Таблиця 1. Фармацевтична профілактика при застосуванні гормональних контрацептивів (ГК)

№ за/п	Напрямок фармацевтичної профілактики	Рекомендації пацієнтці
1	Вказівка на можливі побічні ефекти і способи їх корекції	До типових побічних ефектів ГК належать: головний біль, нудота, збільшення маси тіла, міжменструальні кровотечі, лабільність настрою. Як правило, ці побічні ефекти зникають впродовж перших трьох місяців використання препарату [17, 18]. При незначних проявах цих побічних ефектів рекомендовано: - при головному болю – застосування знеболювальних засобів; - при нудоті – прийом ГК увечері перед сном; - при лабільності настрою рекомендований періодичний курсовий прийом віт. В ₆ , оскільки ГК порушують його обмін [9]; - слід дотримуватися того ж режиму роботи і харчування, що і до застосування препарату, щоб попередити збільшення маси тіла [7].

№ за/п	Напрямок фармацевтичної профілактики	Рекомендації пацієнтці
2	Інформування про нетипові побічні ефекти	Негайного звернення до лікаря вимагають такі нетипові побічні ефекти, як: - сильний головний біль, запаморочення, загальна слабкість чи оніміння частин тіла; - раптове гостре порушення зору; - сильний біль в грудях, кашель, задишка; - сильний біль в нижніх кінцівках; - виражене підвищення артеріального тиску; - виражені набряки; - стрімке збільшення маси тіла; - поява зміни тембру голосу [9, 17].
3	Вказівка на ризики для здоров'я та можливості їх профілактики	Найбільші ризики для здоров'я жінок при застосуванні ГК – ризики венозних тромбозів та онкозахворювань молочних залоз [15, 19]. Ризик тромбозів тим більший, чим вищий вміст естрогену. Тому, за рекомендацією ВООЗ, ГК повинні містити не більше 35 мкг етинілестрадіолу. За даними БНФ, децю вищий ризик також пов'язаний з використанням контрацептивного пластиру (евра) та препаратів, що містять такі гестагенні похідні, як гестоден і дезогестрел. Профілактика тромбоемболічних ускладнень полягає в уникненні тривалої іммобілізації, а при такій необхідності – у розгляді відміни ГК. Згідно з Клінічним протоколом «Планування сім'ї» на щорічному гінекологічному огляді пацієнтки при використанні ГК повинно проводитися обстеження молочних залоз [8].
4	Попередження про віддалені негативні наслідки	Використання гестагенного ін'єкційного контрацептиву депо-провера може викликати остеопенію, стійку аменорею та відсутність овуляції [16]. Для профілактики остеопенії слід рекомендувати періодичні курси кальцію з віт. D [14]. Відновлення фертильності може відбуватися повільно, про це слід попередити пацієнтку.
5	Попередження взаємодій ГК з їжею, напоями	Однократне вживання алкоголю індукує ферментні системи, що послаблює контрацептивний ефект ГК, а часте вживання алкоголю може посилювати їх гепатотоксичні ефекти [2]. Щодо напоїв, які містять ксантини (кава, чай), вживання їх у великих кількостях одночасно з ГК може спричинити психічні розлади. Такі продукти харчування, як боби, томати, печінка, нирки, продукти з великим вмістом фолієвої кислоти можуть знижувати контрацептивний ефект ГК [12].
6	Профілактика взаємодій з іншими препаратами та шляхи їх усунення	ГК взаємодіють з іншими препаратами при одночасному застосуванні [2, 15, 19]. При цьому може змінюватися як контрацептивний ефект, так і ефективність супутньої фармакотерапії. Наприклад, контрацептивний ефект знижують такі препарати: рифампіцин, деякі протисудомні засоби (фенітоїн, карбамазепін, барбітурати), гризеофульвін, антиретровірусні препарати. Посилюють гепатотоксичність ГК похідні метилдопи, інгібітори моноаміноксидази, макроліди. ГК знижують гіпотензивний ефект метилдопи, міноксидилу, моксонідину, нітратів. Зростає ризик токсичності при одночасному застосуванні з ГК мелатоніну, кумаринів, кортикостероїдів [2]. Корекція взаємодій може вимагати зміни дозування контрацептиву (або підбір іншого) чи інших препаратів.

№ за/п	Напрямок фармацевтичної профілактики	Рекомендації пацієнці
7	Профілактика неправильного використання контрацептивів	Фармацевтична опіка жінки при відпуску ГК повинна акцентувати її увагу на режимі застосування препарату. Так, оральні контрацептиви слід приймати щодня (впродовж 21, 24 чи 26 днів залежно від препарату) в один і той самий час доби з часовим інтервалом – 24 год; потім – перерва (7, 4 чи два дні), під час якої, як правило, виникає кровотеча, після чого слід почати приймати контрацептив з наступної упаковки [17, 18]. Щодо використання контрацептивів у нових лікарських формах: - пластир (евра) слід аплікувати виключно на місця, вказані в інструкції до застосування препарату, в жодному випадку не на молочні залози. Пластир необхідно змінювати кожні 7 днів, наступний аплікувати на іншу зону, ніж попередній. Якщо пластир відклеївся, його слід змінити на новий [4]; - вагінальне кільце (новаринг) вводить жінка самостійно. Тривалість використання – 21 день. При необхідності кільце можна виймати не більше ніж на три години [11].
8	Рекомендації щодо профілактичних заходів і засобів при тривалому застосуванні ГК	Здоровий спосіб життя (раціональне харчування з обмеженим вмістом в їжі насичених жирів та вуглеводів, достатнім вмістом вітамінів, а також відмова від шкідливих звичок – зловживання алкоголем, куріння) значно зменшує ризики для здоров'я, в тому числі при застосуванні ГК [9]. Тривалий прийом цих препаратів порушує обмін віт. В ₆ та фолієвої кислоти [2, 9], тому необхідно додатково вводити їх в раціон з вітамінними препаратами. ГК здатні змінювати фоточутливість організму, що може проявлятися появою пігментних плям. Рекомендовано обмежити час засмагання. Оскільки ГК метаболізуються в печінці, доцільно рекомендувати профілактичні періодичні курси гепатопротекторів (хофітол, карсил, легалон, силібор) [9].
9	Відновлення фертильності та планування вагітності після гормональної контрацепції	На даний час немає даних доказової медицини про негативний вплив ГК на фертильність. Також немає даних про негативні наслідки контрацепції при настанні вагітності одразу після застосування ГК.
10	Проведення інформаційних і просвітніх заходів для населення з питань планування сім'ї	Інформаційна складова роботи провізора при плануванні сім'ї повинна включати достовірні дані про позитивні (лікувальні, профілактичні) та негативні (побічні) ефекти ГК. На даний час немає даних про негативний вплив ГК на здоров'я майбутніх дітей у жінок, які приймали ці препарати. Також немає даних про негативний вплив цього виду контрацепції на репродуктивне здоров'я жінок і чоловіків

вали дані доказової медицини, Формуляр ВООЗ, Британський національний формуляр (БНФ), офіційні інструкції МОЗ України до лікарських засобів, результати експертних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців [2, 4, 7 – 12, 14 – 19].

Отже, фармацевтична профілактика при гормональній контрацепції дозволяє оптимізувати застосування лікарських препаратів – попередити побічні реакції, поінформувати про заходи при їх виникненні, порекомендувати профілактичні лікарські засоби для зменшення негативних впливів на здоров'я жінки.

Наступні дослідження з фармацевтичної профілактики будуть стосуватися таких на-

прямків планування сім'ї, як попередження ускладнень вагітності, профілактика та лікування безпліддя.

Висновки. 1. Визначено напрями фармацевтичної профілактики щодо забезпечення планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я населення при використанні лікарських засобів для контрацепції, профілактики та лікування безпліддя, профілактики ускладнень вагітності. 2. Обґрунтовано потребу і опрацьовано комплекс фармацевтичної профілактики при застосуванні гормональних контрацептивів з урахуванням рекомендацій ВООЗ, даних доказової медицини та результатів експертних досліджень.

Література

1. Актуальні проблеми фармацевтичної профілактики / К. І. Пушак, І. І. Даценко, Б. Л. Парновський, Г. Ю. Яцкова // Фармац. журн. – 2005. – № 1 – С. 3–5.
2. Взаимодействие лекарств и эффективность фармакотерапии. Справочное пособие для врачей и фармацевтов / [Л. В. Деримедведь, И. М. Перцев, Е. В. Шуванова и др.]. – Х. : Мегаполис, 2001. – 784 с.
3. Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року, затверджена Постановою КМ України № 1849 від 27.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Евра. Довідник лікарських засобів / Державний фармакологічний центр України. МОЗ України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : <http://www.dcinfo/>.
5. Дорикевич К. І. Фармацевтичний погляд на проблему гормональної контрацепції / К. І. Дорикевич // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 1–2 (399–400). – С. 16–17.
6. Дорикевич К. І. Фармацевтична профілактика у системі підвищення якості життя жінок / К. І. Дорикевич // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 5 (403). – С. 16–17.
7. Захурдаева Л. Д. Мифы о гормональных контрацептивах и лишнем весе / Л. Д. Захурдаева // Медицинские аспекты здоровья женщины. – 2010. – № 7 (35). – С. 54–58.
8. Клінічний протокол з акушерської та гінекологічної допомоги «Планування сім'ї», затверджений наказом МОЗ України № 905 від 27.12.2006 // Здоровье женщины. – 2007. – № 1. – С. 30–73.
9. Майоров М. В. Современная гормональная контрацепция: опасности мнимые и реальные / М. В. Майоров, С. И. Жученко // Провизор. – 2010. – № 24. – С. 28–32.
10. «Медичні критерії прийнятності використання методів контрацепції» – один із наріжних каменів серії доказових настанов ВОЗ щодо планування сім'ї // Український медичний часопис. – 2006. – № 4. – С. 5–14.
11. Новаринг. Довідник лікарських засобів / Державний фармакологічний центр України. МОЗ України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : <http://www.dcinfo/>.
12. Поляшко Ф. Побочные реакции лекарственных средств в результате взаимодействия с пищевыми продуктами / Ф. Поляшко, И. Быканова, А. Рыбак // Вісник фармакології та фармацевції. – 2008. – № 1. – С. 28–35.
13. Фармацевтична енциклопедія / Голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К. : «МОПІОН», 2010. – 1632 с.
14. Фармацевтична опіка при використанні засобів контрацепції: навч. посібн. / [Ю. П. Вдовиченко, Г. М. Войтенко, К. І. Пушак та ін.]. – К. : Книга плюс, 2010. – 176 с.
15. British National Formulary 61. March 2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : <http://bnf.org/bnf/>.
16. Depot medroxyprogesterone versus Norethisterone oenanthate for long-acting progestogenic contraception / В. Н. Draper, С. Morroni, М. Hoffman [et al.] // Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : <http://www.cochrane.org/>.
17. Family Planning. A global handbook for providers. Evidence-based guidance. A WHO Family Planning Cornerstone. – Baltimore ; Geneva, 2007. – 372 p.
18. Hatcher R. A. Contraceptive Technology. Eighteenth Revised Edition / [R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, et al.]. – New York, Ardent Media Inc., 2004. – 837 p.
19. WHO Model Formulary 2008: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : http://www.who.int/selection_medicines/list/WMF2008.pdf.
20. World Health Organization, 2004. Reproductive Health Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації : <http://www.who.int/>.

НАПРАВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКИ В СИСТЕМЕ ПЛАНИРОВАНИЯ СЕМЬИ

К. И. Дорикевич

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого

Резюме: обоснованы направления фармацевтической профилактики при планировании семьи. Разработан комплекс фармацевтической профилактики при использовании гормональных средств контрацепции с учетом рекомендаций ВОЗ, данных доказательной медицины и результатов экспертных исследований.

Ключевые слова: фармацевтическая профилактика, планирование семьи, репродуктивное здоровье, гормональные контрацептивы.

THE DIRECTIONS OF PHARMACEUTICAL PROPHYLAXIS IN THE SYSTEM OF FAMILY PLANNING

K. I. Dorykevych

Lviv National Medical University by Danylo Halytskyi

Summary: the directions of pharmaceutical prophylaxis in the system of family planning were described in the article. The complex of pharmaceutical prophylaxis at taking of hormonal contraceptives were worked out, paying attention to the WHO recommendations, data of evidence-based medicine and results of experts trials.

Key words: pharmaceutical prophylaxis, family planning, reproductive health, hormonal contraceptives.